

вихідців із сіл перетину Черкаської та Кропивницької областей в одному місці, міг стати один із козацьких походів XVII ст., а втрата сокир може свідчити про масовість заходу, нетривалу стоянку і ранішній поспішний вихід із лісу для продовження походу.

10-й крок – «Створення універсальної дослідницької платформи міждержавного рівня». Проходження попередньо описаних кроків займає роки, і кожен крок може дати як поштовх у дослідженні, так і знівелювати бажання йти далі. Досліджуючи дві сокири, наш реставраційний відділ опрацював півтисячі орнаментованих предметів, за якими можна визначати регіональні особливості і прослідити появу, розвиток і зникнення деяких традицій із XIV до XIX ст. Навіть на цьому омріяному етапі наявного і вичерпного матеріалу без чіткої каталогізації з розподілом за часом, формою, регіонами, технікою виконання тощо, будь-яке дослідження зав'язне в непродуктивному безладі.

Отже, щоб вийти на сучасний темп і рівень, настав час створити сучасну багатофункціональну дослідницьку платформу на базі новітніх технологій. Її можна створити на університетській основі: це своєрідна місія, покликана часом. Саме захист персональних даних на платформі – це гарантія довіри щодо долучення приватних колекціонерів, а державна акредитація університету є гарантією довіри щодо долучення зібрань комунальних і державних музеїв. Приватні колекціонери з державними музеями без посередника за наявного стану речей не домовляться априорі, а дослідження треба вести, і історію свою треба розуміти без зволікань. Із наповнення платформи буде багато роботи, і щоб ввести наявний матеріал, уже треба десятиліття.

Abstract. The research examines the existing problems of identifying ornaments, signs and brands on the example of a step-by-step study of several decorated household axes of the XVII–XVIII centuries, found by chance, in the Pyatnychan Forest of Vinnytsia. Experience of cooperation with state institutions and private collections. Overview of modern additional features as; passages of auctions, expositions with augmented reality and expert communities and thematic sites. Also, needs, proposals and developments regarding the creation of a universal research platform at the interstate level.

Keywords: walkthrough, axes, heraldry, research platform.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кирпичников А. Н. Древнерусское оружие. Выпуск 2. Копья, сулицы, боевые топоры, булавы, кистени IX–XIII веков. Москва: Институт археологии Академии наук СССР, 1966.
2. Рибаків Б. А. Язичництво Стародавніх слов'ян. Київ: Академічний проект, 2015.
3. Свешніков І. К. Битва під Берестечком / ред. М. П. Парцей. Львів: Слово, 1992.
4. Терський С. В. Археологія доби Галицько-Волинської держави. Київ: Стародавній світ, 2014. 164 с.
5. Шаян В. П. Віра предків наших. Київ, 1999.

УДК 94:355.3(477)+327(470)»1997/2014»

УЧАСТЬ УКРАЇНИ У БАГАТОНАЦІОНАЛЬНИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАННЯХ SEA BREEZE У ПЕРІОД ІЗ 1997 ДО 2014 Р. ТА МОСКОВСЬКІ ПРЕТЕНЗІЇ

Б. В. Портянко

Анотація. У статті описано, що являє собою співпраця України з США, НАТО та іншими державами під час багатонаціональних військових навчань Sea Breeze у період із 1997 до 2014 р., також розглянуто спроби Москви завадити проведенню заходу. Визначено, що для проведення навчань українська сторона виділила військову і цивільну інфраструктуру чорноморського узбережжя, а США підтримують навчання фінансово, надають допомогу в техніці й обладнанні. Виявлено підтримку Кремлем промосковських партій в Україні для саботування співпраці з США та іншими країнами НАТО.

Ключові слова: військові навчання, євроатлантична інтеграція, НАТО, незалежна Україна, США.

Міжнародні військові навчання мають важливе значення для України, оскільки вони дають можливість зміцнити військову співпрацю з союзниками, покращити взаємодію з іноземними збройними силами та підвищити загальну підготовку і готовність своїх збройних сил. Це особливо важливо для України, оскільки вона стикається з постійними викликами безпеки, зокрема конфліктом із Москвою. Беручи участь у цих навчаннях, Україна може навчитися но-

вій тактиці, техніці та процедурам, а також продемонструвати свої можливості потенційним партнерам. До того ж такі навчання можуть стати стримуючим фактором для потенційних агресорів і продемонструвати відданість України своїй безпеці та обороні.

Мета статті – проаналізувати один із найяскравіших прикладів участі України у міжнародних військових навчаннях на прикладі Sea Breeze та місце цих навчань у контексті міжнародних відносин навколо України у 1991–2014 рр.

Регулярні міжнародні тренування Sea Breeze проводяться відповідно до Меморандуму про взаєморозуміння та співробітництво в галузі військових відносин між Україною та США, який було підписано міністерствами оборони обох країн ще в 1993 р. [1; 2]. У кінці серпня 1997 року відбулися перші навчання [3]. Їх проводили на полігоні «Широкий лан» на півдні Миколаївщини та поблизу Донузлаву в Криму. Морська фаза відбувалася в північно-західному регіоні Чорного моря. Сім країн взяли участь у командно-штабних навчаннях [4].

Політичний оглядач Національної телекомпанії України Борис Гривачевський дав читачам «Універсуму» розгорнуту оцінку спільним українсько-американським навчанням «Сі-Бриз-97». Для рутинної державної служби служби новин це було різко, несподівано, безкомпромісно, але водночас патріотично: «Дамокловим мечем над тілом розтерзаної економічними негараздами Української держави, напевно, ще довго висітиме чи двоголовий орел, чи червоно-коричневий коршак. Висітиме, доки в собі не вб'ємо раба, не будемо крок за кроком утверджувати свою державну могутність, відчуваючи партнерське плече європейських держав», – резюмував Борис Гривачевський [3, с. 41].

З того часу щорічно в акваторії Чорного моря проходили міжнародні навчання Sea Breeze. Але у 2000, 2003, 2006 і 2009 роках були винятки через різні політичні обставини (зокрема те, що депутати повинні були прийняти рішення про допуск іноземних військ на територію країни) [1; 4].

Цікаво, що Росія також взяла участь у навчаннях 1998 р. з трьома бойовими кораблями [4].

У 1999–2002 рр. відбувалися морські навчання. У 2007 р. тисячі військових з 11 країн світу взяли участь у ювілейних «Sea Breeze», які тривали понад три тижні. Вже у 2008, 2011 і 2012 рр. 17 країн також долучилися до навчань [4].

Рис. 1. Учасники Sea Breeze із 1997 до 2021 р. [1]

Згодом у 2018 і 2019 рр. тисячі військових із 19 країн долучилися до навчань. У навчаннях 2021 р. взяла участь найбільша в історії кількість солдатів із 32 країн. Навчання проводилося в багатьох місцях України, як-от акваторія Чорного моря, околиці міст Одеси та Очакова, Дністровський лиман, біля Кінбурнської коси, острови Зміїний і Первомайський, дельта річки Дунай та ін. [4].

Sea Breeze є важливою частиною стратегічних зусиль, спрямованих на збереження та зміцнення безпеки і стабільності в чорноморському регіоні. У них беруть участь країни-члени НАТО, партнери та інші учасники. Це дає їм змогу працювати разом, розвивати свої навички та підвищувати військову готовність до різних актуальних викликів. Наприклад, у 2000-х рр. однією з головних тем, які піднімалися під час заходу, було питання про боротьбу з міжнародним піратством [1].

У 90-х рр. минулого століття було заявлено, що основною метою навчань буде покращення співпраці та координації між країнами чорноморського регіону та країнами-партнерами, а також відпрацювання маневрів як на суходолі, так і в морі. За цією угодою США надають фінансову підтримку навчання, а Україна надає цивільну та військову інфраструктуру чорноморського узбережжя. До того ж американці надають допомогу в техніці та обладнанні [1; 4].

Москва не виступала проти цих навчань до приходу до влади Володимира Путіна, а навпаки брала в них участь (1998 р.). Однак риторика Кремля змінилася вже з початку 2000-х рр. З огляду на дипломатію Москви, що йшла в унісон з антинаївськими виступами всередині України, є сенс говорити, що Російська Федерація почала впливати на думку українців через «п'яту колону». Протягом багатьох років ліві та проросійські сили України виступали проти навчань «Sea Breeze», вважаючи їх «експансією НАТО» [1; 4].

У травні-червні 2006 р. Росія зірвала міжнародні військово-морські навчання «Sea Breeze 2006», Це було зроблено Росією через своє лобі в Верховній Раді України, проросійські політичні партії та громадські організації. До того ж Україна надавала військову та цивільну інфраструктуру чорноморського узбережжя, а США, здійснюючи технічну та фінансову підтримку, мали надати допомогу у розбудові приморської інфраструктури України, зокрема інженерному переобладнанні полігону в Старому Криму [5; 6].

Було організоване російськими політичними групами та реалізоване фракціями Партії регіонів (ПР), Прогресивної соціалістичної партії України (ПСПУ), Комуністичної партії України (КПУ), Соціал-демократичної партії України (об'єднаної) (СДПУ(о)) та проросійськими громадськими організаціями блокування портів і місць проведення навчань у Феодосії, Сімферополі та Старому Криму з травня до червня. Це призвело до скасування морської фази навчань, яка мала розпочатися 19 липня 2006 р. в акваторії Чорного моря [6].

У заяві з боку РФ, оприлюдненій 18 липня 2008 р., вказано, що департамент інформації та друку російського зовнішньополітичного відомства повідомляє про занепокоєння МЗС РФ характером навчань, які відбуваються в ці дні на чорноморському побережжі України американо-українських учень Sea Breeze [5]. «Характер навчань, спроби подати їх в антиросійському ключі, а також участь у них позарегіональних держав не може викликати питання і певну занепокоєність. Чому басейн саме Чорного моря вибраний для роботи сумнівних цілей навчань?» [5]. На думку російського зовнішньополітичного відомства, причорноморські країни «можуть самі, без батьківського втручання, вирішувати завдання забезпечення безпеки та стабільності в Чорному морі, спираючись на вже наявні тут механізми взаємодії – Чорноморська військово-морська група (BLACKSEAFOR) та ін. Ці навчання останніми роками супроводжуються численними акціями протесту з боку місцевого населення. З урахуванням політичних ситуацій навколо Університету Міноборони Росії прийнято рішення відмовитися від участі в них наших військових» [5].

Через те, що офіційною метою маневрів було заявлено підвищення рівня взаємодії та сумісності підрозділів країн-учасників під час проведення миротворчих і гуманітарних операцій, московська сторона була незадоволена наявністю в тренуваннях «умовного супротивника». Під час навчань відпрацьовували елементи ведення розвідки, пошуку субмарини, заходи з контролю судноплавства, нападів з повітря і моря, висадки десанту, навчально-вогневі стріль-

би. До того ж московська сторона виставила винною українську адміністрацію через «курс на форсований вступ в альянс, який не сприяє укріпленню добросусідських відносин», а для виправдання своїх заяв вказувала на «масові акції протестів», які нібито «виражають настрої в суспільній думці» в Україні [5].

Із 14–26 липня 2008 р. в районі Одеси та Миколаєва, а також у Криму проводяться американо-українські тактичні військово-морські навчання Sea Breeze із підключенням деяких держав-членів НАТО та країн-учасників програми альянсу Партнерство заради світу [6].

Наступного року головним завданням найбільш масштабних в історії військових навчань «Sea Breeze 2009» мала стати підготовка підрозділів ВМС ЗС України до боротьби з піратством. Утім навчання було зірвано через небажання депутатів від фракцій ПР, ПСПУ і КПУ голосувати за їх проведення. У навчаннях, згоду на участь у яких дали 16 країн, із використанням бойових кораблів, авіації, піхотних підрозділів, офіцерів і спостерігачів до складу багатонаціональних штабів планувалося залучити 14 кораблів, катерів і допоміжних суден ВМС ЗС України, 3 кораблі Морської охорони Державної прикордонної служби, 7 вертольотів і 3 літаки авіації Військово-морських сил, Сухопутних військ і Повітряних сил ЗС України, приблизно 1 500 військовослужбовців, понад 50 одиниць бронетанкової та автомобільної техніки та провести завершальний етап державних випробувань військово-транспортного літака Ан-70, зокрема провести з нього різними способами десантування підрозділів аеромобільних військ і морської піхоти ЗС України. Двічі, 22 травня та 12 червня 2009 р. ці фракції відмовилися включити до порядку денного законопроект президента В. Ющенка про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України для участі у цих навчаннях [6].

У 2010 році росіянам не вдалося зірвати навчання, у яких цього разу брали участь 11 країн. Проти проведення цих навчань виступили фракція комуністів у Верховній Раді України і комуністи, вітренківці та група «Російська єдність» у кримському парламенті. У квітні і травні Одеська облрада і Верховна Рада Криму, контрольовані «регіоналами», ухвалили заклики до президента Януковича взагалі не проводити ці навчання в Україні. Як повідомляли українські агенції, кримські політсили певною мірою заспокоїло, а можливо, і розчарувало те, що навчання не проходять на території півострова [7].

Міністерство закордонних справ Росії висловило занепокоєння щодо прибуття американського крейсера «Монтерей» із протиракетною системою «Іджис» у Чорне море для участі в українсько-американських навчаннях «Sea Breeze 2011». Це навчання націлене на виконання антипіратської операції. Москва не знає причин, чому «було обрано корабель саме з таким варіантом озброєння». Російське міністерство зовнішніх справ підкреслило, що це не сприяє створенню «архітектури майбутньої протиракетної оборони в Європі». Ігор Жданов, президент аналітичного центру «Відкрита політика», був здивований такою «гострою та нервовою» реакцією Москви. Відповідно до нього, Росія відмовилася брати участь у цих навчаннях, хоча її запрошували до цього, коли започатковувався «Sea Breeze», він нагадав, що Москва могла б мати повноправний голос у проєкті «Sea Breeze». Отже, відтоді Україна та Сполучені Штати самостійно вирішували, які кораблі беруть участь у цих навчаннях [8].

Особливістю цього ж заходу в 2012 році стала відсутність протестів в Україні. Колишній міністр оборони України, народний депутат від Партії регіонів Олександр Кузьмук, коментуючи відсутність у тому ж 2012 році протестів проти навчань, зазначив, що серед звичайних людей з'явилося розуміння користі «Sea Breeze». «Ми не повинні бути в ізоляції. Ми повинні брати участь і самі організовувати міжнародні конференції, зустрічі, навчання. Те, що нам необхідно – вдосконалювати власну майстерність, покращувати співпрацю», – заявив Олександр Кузьмук [9].

Навчання 2013 р. пройшли без проблем. Кораблі-учасники навчання пройшли 4,6 тисяч морських миль; протяжність маршів підрозділів берегового компоненту, зокрема автомобільної техніки, дорівнює 1 800 кілометрів, бронетанкової техніки – 550 кілометрів; бронетранспортери здійснили водіння на плаву загальною тривалістю понад 130 годин; здійснено 72 стрибки з німецькими парашутами; 49 польотів авіації, загальний наліт склав понад 30 годин [10]. «Мети навчання, яка полягала у відпрацюванні за стандартами Альянсу дій багатонаціональ-

них штабів та сил під час планування і проведення міжнародної операції з безпеки на морі та евакуації некомбатантів, досягнуто», – сказав керівник навчання контр-адмірал Денис Березовський [10].

У 2014 р. Sea Breeze відбувалися вже після початку московської агресії проти України та «Кримського референдуму», а саме 8–10 вересня. Через це їх було заплановано провести в північно-західній частині Чорного моря. Москва скористалася можливістю і направила свою авіацію та кораблі в район навчань. Кораблі Чорноморського флоту російської Федерації були помічені поблизу навчань, а літаки здійснили обліт канадського військового корабля Toronto. Зокрема, на територію навчань намагалося зайти розвідувальне судно «Приазов'я» [11].

Протягом багатьох років Україна продовжувала бути активним учасником «Sea Breeze», масштаби навчань зростали, охоплюючи понад 30 країн і тисячі військовослужбовців. Постійна участь України в цих щорічних навчаннях демонструє її відданість регіональній безпеці та стабільності в Чорноморському регіоні. Отже, Sea Breeze важливі для України з кількох причин. По-перше, – це значна можливість для України зміцнити свій військовий потенціал і покращити співпрацю з НАТО та іншими країнами-партнерами. Це надзвичайно важливо для України, оскільки вона продовжує стикатися з проблемами безпеки, зокрема у формі триваючого конфлікту з Росією на Сході України. По-друге, участь у навчаннях Sea Breeze дає змогу Україні продемонструвати свою відданість міжнародним зусиллям у сфері безпеки та готовність тісно співпрацювати із західними союзниками. По-третє, – це також надає Україні доступ до навчання, обладнання та досвіду, до яких вона могла б не мати доступу інакше, допомагаючи підвищити загальну готовність і можливості її збройних сил. Загалом навчання Sea Breeze є важливою можливістю для України посилити свій військовий потенціал, зміцнити партнерство з союзниками та продемонструвати свою відданість регіональній безпеці і стабільності.

Історія багатонаціональних міжнародних навчань Sea Breeze бере свій початок із 1997 р., відповідно до Меморандуму про взаєморозуміння і співробітництво в галузі оборонних та військових відносин між США й Україною, підписаного в 1993 р. За домовленістю Україна надає для проведення навчань військову і цивільну інфраструктуру чорноморського узбережжя, а США підтримують навчання фінансово, надають допомогу в техніці й обладнанні. Участь у них беруть як члени блоку НАТО, так і інші країни. Після 2000 р., з приходом до влади В. В. Путіна РФ починає перешкоджати Україні у її співпраці зі США та НАТО. Одним із проявів цього стає саботування проведення спільних партнерських навчань Sea Breeze. У цьому процесі сильно виділяється діяльність проросійських партій в Україні, яка очевидно була спрямована на те, щоб не допустити власну країну до співпраці зі світовими лідерами.

Abstract. The article describes Ukraine's cooperation with the USA, NATO and other countries during the Sea Breeze multinational military exercises in the period from 1997 to 2014, and also considers Russia's attempts to prevent the event from taking place. It was determined that the Ukrainian side allocated the military and civil infrastructure of the Black Sea coast to conduct the exercises, and the USA supports the exercises financially, provides assistance with equipment and equipment. The Kremlin's support for pro-Moscow parties in Ukraine to sabotage cooperation with the US and other NATO countries has been revealed.

Keywords: military exercises, Euro-Atlantic integration, NATO, Ukraine, USA.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мартинович Ю. Що таке Sea Breeze та чому вони важливі для стримування росіян у Чорному морі. Пояснюємо. *Еспресо*. 12 вересня 2023 р. URL: <https://espresso.tv/shcho-take-sea-breeze-ta-chomu-voni-vazhlivi-dlya-strimuvannya-rosiyan-u-chornomu-mori-poyasnyuemo>
2. Притула В. Міжнародні навчання «Сі Бриз-2006» не відбудуться. *Радіо Свобода*. 20 липня 2006. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/948552.html>
3. Романчук В. Українська військова тематика на сторінках журналу «Універсум» (1993–2018). *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*. 2018. Вип. 44. С. 38–57 URL: https://modeli-mi.ucoz.ua/_ld/0/35_Visnyk_44_v1.1.pdf
4. Кіндсфатер О. Історія Міжнародних навчань «Сі Бриз» у цифрах і фактах. *ArmyInform*. 16 липня 2020 р. URL: <https://armyinform.com.ua/2020/07/16/istoriya-mizhnarodnyh-navchan-si-bryz-u-czyfrakh-i-faktah/>
5. Росія подає Сі Бриз в антиросійському ключі. 18 июля 2008 р. URL: <http://ya2004.com.ua/2008/07/18/1158/>

6. Соколюк С. Репетиції гібридної війни Росії проти України в Криму та Севастополі як вияв політики тоталітаризму. Збірник наукових праць за матеріалами всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Тоталітаризм як система знищення національної пам'яті» 11–12 червня 2020 року. Львів: Друкарня Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, 2020. С. 372–377. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/32560/2/TSDNM_2020_Sokoliuk_S-Repetytsii_hibrydnoi_viiny_372-377.pdf

7. В Україні почався «Сі бриз 2010». *BBC News Україна*. 12 липня 2010 р. https://www.bbc.com/ukrainian/ukraine/2010/07/100712_crimea_fleet_oh

8. Савицький О. Сі бриз-2011, корабель, США, Росія, критика. *DW*. 13 червня 2011 р. URL: <https://www.dw.com/uk/американський-корабель-міг-би-стати-аргументом-в-газових-торгах-з-росією-думка-політолога/a-15149398>

9. Сі Бриз-2012: військові з 16 країн та ніяких антинатовських протестів *УНІАН*. 09 липня 2012 р. URL: <https://www.unian.net/politics/671126-si-briz-2012-voennyie-iz-16-stran-i-nikakih-antinatovskih-protestov.html>

10. Навчання «Сі бриз-2013» завершилися. *УНІАН*. 21 липня 2013 р. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/1522151-navchannya_si_briz_2013_zavershilis_1846830.html

11. У Чорному морі тривають міжнародні навчання «Сі Бриз-2014». *TCH*. 09 вересня 2014 р. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/u-chornomu-mori-trivayе-mizhnarodni-navchannya-si-briz-2014-367599.html>

УДК 94:37 (477.4)(477.44)

МОЛОДІ РОКИ ТА ОСВІТА Я. В. ГАЛЬЧЕВСЬКОГО

Д. В. Шатковський

Анотація. У статті розглядається формування постаті майбутнього легендарного отамана шляху його до «української ідеї», його молоді роки та життя до Української революції. Вивчення молодих років та освіти Якова Гальчевського допоможе краще зрозуміти його роль як майбутнього політичного діяча у формуванні порядку денного України часів Української революції. Об'єктом дослідження є життєвий шлях Гальчевського, а предметом дослідження є наповнення його життя до революції, що суттєво вплинуло на подальший шлях діяча. Хронологічні межі дослідження охоплюють період з дня народження Якова Гальчевського у 1894 р. до початку 1916 р. Географічні межі дослідження охоплюють територію України.

Ключові слова: біографія, отаман, українська ідея, Українська революція.

Вивчення хронологічно нетривалої, але багатой на яскраві події доби Української революції є актуальною темою в сучасній Україні, причому як для істориків, що вивчають загальноукраїнські процеси, так і для краєзнавців. У Вінниці, яка за революційних часів встигла побувати тимчасовою столицею УНР, особливий інтерес викликають діячі з Вінниччини, які брали активну участь у визвольних змаганнях та інших революційних процесах.

Яків Васильович Гальчевський, також відомий під псевдонімом отаман Орел, народився 22 жовтня (3 листопада) 1894 р. у селі Гута-Літинська Літинського повіту Подільської губернії, що зараз є Малинівкою Літинського району Вінницької області. Він був відомим українським військовим діячем, активним учасником повстанського руху в Україні, громадським діячем, вчителем та письменником. Гальчевський боровся за незалежність України протягом ХХ ст.

Мета дослідження – вивчення молодих років та освіти Якова Гальчевського для розкриття факторів, що вплинули на формування його ідентичності, поглядів, а також того, як ці погляди вплинули на його роль у розвитку української культури та національного руху на Поділлі та в Україні загалом на початку ХХ ст.

Вивчення цього питання відбувалося в низці робіт українських істориків. Особливо варта уваги робота «Подвижник української ідеї. До 120-річчя від дня народження Якова Васильовича Гальчевського», що може бути дуже корисною для розуміння раннього життя та освіти Якова Гальчевського. Ця робота є науковою дослідницькою компіляцією, містить важливі деталі, факти та аналізи щодо його життя, педагогічної діяльності, політичної активності та внеску в українську історію. Автори використовували різноманітні джерела, зокрема й архівні матеріали, листування, спогади сучасників, а також публікації самого Я. Гальчевського. Їхні дослідження включають аналіз контексту того часу, в якому жив і діяв Яков Гальчевський, що допоможе зрозуміти його мотивації, переконання та вплив на події свого часу [1]. На жаль, життя та діяльність Я. Гальчевського не стали темою дослідження іноземних авторів, що свід-